

met Dr Miskotte's woord, dat men niet spreken kan over „Jezus Christus" en de cultuur, maar wel b.v. over: „het Calvinisme" en de cultuur.

Een -isme dus, en de cultuur.

Maar alle -isme, dat is van ons. Daar zit altijd het onze in, althans. Als ik nu alleen daarnaar verwijzen mag, in mijn verbandingen leggen naar „de" cultuur, dan is het vraagstuk slechts te benaderen, door wie van het hooren-naar-zichzelf zijn ambacht maakt, en van een andere genadige mogelijkheid, als gaven Gods in Christus, niet welen wil.

Het zij dan zoo; het bewijst, wat wij van den aanvang tegen de theologen van de paradox hebben ingebracht; het bewijst, dat zij „Gods spreken" (en later, in hun nieuwere periode, waarin dr M. nog niet zoo toont ingeleefd te zijn, ook ons „hooren", existentieel) zó hebben ver-filosofeerd, dat van een werkelijk „hooren" naar wat God spreekt bij hen, zoover zij theoretiseeren (verder ga ik natuurlijk niet) geen sprake is.

Zal er daarvan eens weer sprake zijn, dan moeten deze predikanten-met-de-drie-formulieren weer eens eerst beginnen, met den bijbel, en met de kerk eerbiedig om te gaan. Ik bedoel natuurlijk den bijbel-als-Gods-Woord.

Maar zodra ze dat doen, zullen ze meteen van hun paradoxale denkbeelden zijn teruggekomen. En zullen weer eens terecht gekomen zijn op dat „platte" „vlak" der „horizontale wereld", waar de gereformeerde belijdenis, en Calvin, en Kuiper, en Bavinck God hebben gezien, doende groote wonderen, ook (en dit dan door den verhoogden Jezus Christus en den Heiligen Geest) óók inzake de cultuur.

Theologie des roems?

Neen, neen, theologie van vrije genade, maar dan gehaald uit het slop van zooveel zielsgeschiedenissen.

Jammer, jammer, dat Dr J. G. Geelkerken, die zoo prachtig op het slop kon schelden, en met zoo breeden cultuur-zwaai den ambtsweg opging, nu verzeild is in de engpas van een paradox, en een „existentialiteit", waarbij hij al zijn culturele breedheid moet verliezen, voorzoover ze althans hem in zijn ambtswerk en als ambtsdrager siereu zou.

Wie had dat nu gedacht?

Zou hij er niet voor bewaard gebleven zijn, als hij was gebleven bij dat eenvoudige volk-van-Dordt, dat zoo smalle lijnen, maar intusschen in zijn confessie zoo breede wegen openen kan, zonder kunstgrepen, breede wegen tot de breede cultuur-wereld?

Och, het schisma is toch zoo jammer. En het leidt tot zoo onzuivere polemiek. Want Dr M. (en dus ook Dr G.) verwijten ons, „neo-calvinisten", een overspanning van de continuïteit in het geloofsleven. Maar zouden zij niet liever ronduit zeggen, dat het eigenlijk over de continuïteit zelf loopt?

K. S.

POPULAIR-WETEN- SCHAPPELIJKE SCHEITSEN

De mensch als persoon.

VI.

Indien wij nu in verband met het speciale punt, dat ons in deze artikelen tot dusver bezighield, vragen, wat de Locus de Christo ons omtrent de persoonsorganisatie des menschen heeft te zeggen, dan moeten wij beginnen met nogmaals duidelijk uiteen te zetten de betekenis van de gegevens omtrent de menschen in het algemeen, waarvan deze locus uitgaat.

In den Locus de Christo leeren wij, dat de Persoon van den Middelaar twee naturen had, doch slechts één Ik.

Want dit Ik, zoo wordt er steeds aan toegevoegd, was een Goddelijk Ik.

De bedoeling van dezen laatste zin kan niet zijn, dat Christus het woord „Ik" in den eersten naamval of in één der andere uitsluitend gebruikte van Zijn goddelijke natuur.

Immers, Hij zeide: „Mij dorst". Wij lezen in de Schrift, dat „Hem" hongerde. Wij lezen, dat Hij klaagde: „Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?"

Hiervolgt dus wel, dat Christus het woord „Ik" of deszelfs verbuiging gebruikte voor Zijn geheelen persoon of wel voor datgene wat Zijn menselijke natuur is.

Immers, de Godheid kan niet lijden, en zoo is het lijden van Christus dus alleen het lijden van den mensch.

En toch zegt Hij: „Mij dorst".

LITERATUUR EN KUNST

Gerrit Willem Knap

gekenschet als kunstschilder en aestheticus, met een voorwoord van Prof. Huib. Luns, en 61 reproducties. Prijs f7.90. Luze uitg. in leeren bd. f15.—. N.V. Drukkerij en Uitgevers-Maatschappij „De Vlijt", Arnhem.

II.

De verschillende fasen, die Knap in zijn kunst-opvatting achtereenvolgens heeft doorgemaakt, de drie fasen, waarin de geest van zijn tijd zich vooral uitte, zijn het realisme, het impressionisme en de tijd, waarin het streven naar sterker gebondenheid zich openbaarde.

In het begin van Knaps loopbaan heerschen de beginselen van het realisme op alle gebied. Het accent is verlegd op het „diesseits". Er is een trek naar het materiële en men heeft maar weinig of geen oog meer voor het hogere, voor het geestelijke. De tijd begint te staan in het teken der natuurwetenschappen en techniek. Op het gebied van de wijsbegeerte heerscht het positivisme en in de literatuur de naturalistische opvatting van Flaubert's Madame Bovary en de werken van Zola. Onder al deze parallelverschijnselen vinden wij dezelfde openbaring op het gebied van de schilderkunst.

Courbet, de grootmeester van de realistische opvatting in de schilderkunst wil alleen schilderen wat men ziet, de realiteit zonder meer.

Knap ondergaat evenals de meeste kunstenaars van dien tijd deze invloeden en zijn eerste werken dragen hiervan den stempel. Vooral zijn schilderij „Raamgracht met Zuiderkerktoren" getuigt van een zuiver naïef realistische opvatting, al is het doortrokken van een min of meer idealistisch licht.

Op het realisme volgt het impressionisme. Dit impressionisme is eigenlijk hetzelfde realisme, maar nu wordt alles vervluchtigd. Het leven jaagt naar een vluchtig genieten van het momenteel. Het is een genieten van oppervlakkige indrukken en als men hierbij nog oog heeft voor een diepere wereld-beschouwing, dan is deze gewoonlijk het pantheïsme. De mensch zelf is hierbij vervluchtigd tot een luchtig moment in het haastig voorbij-snuellen van het materiële gebeuren, een molecule in den eindelozen stroom, die zich voortbeweegt volgens een doelloos motief. Deze geest spiegelt zich af in wijsbegeerte, wetenschap en kunst.

Overal is men ingesteld op de schakeering, op de nuance. De zielkunde is een zielkunde zonder ziel, of als men nog van een ziel wil spreken, dan is deze de som van de indrukken, de gewaarwordingen van onze zinnen.

De wijsbegeerte is een soort psychologisme, dat de indrukken van de zinnelijke waarneming ordent. De inhoud van dit bewustzijn is het voorwerp van onze kennis en het wereldbeeld gaat op in de geordende kennis van den voortdurende strooming verkeerenden bewustzijnsinhoud.

De theologie is niet meer de kennis Gods, maar gaat op in goddienstwetenschap en is de som van de religieuze uitingen van den mensch.

Op het gebied van het onderwijs is het ideaal het vele, het reëel-aanschouwelijke en de meer

Kan dus met de uitdrukking, dat het „Ik" van Christus een Goddelijk „Ik" was, niet bedoeld zijn, dat Jezus, wanneer Hij sprak „Ik" daarmee Zijn God-zijn accentueerde, toch hield de dogmatiek steeds vast, dat Christus' „Ik" een Goddelijk „Ik" was.

Weliswaar trad dat „Ik" ook op als drager eener menselijke natuur op zulk een wijze, dat de twee naturen in de eenigheid des Persoons, ongedeeld en ongescheiden, onvermengd en onveranderd, aanwezig waren, maar desondanks bleef toch de leer der Gereformeerde dogmatiek, dat Christus' „Ik" een Goddelijk „Ik" was.

Tevens poneerde zij steeds, dat Christus slechts één „Ik" had.

Immers er waren in onzen Heiland niet twee personen, maar slechts één.

Christus had dan ook niet een menselijk „ik".

Deze gegevens aanvaarden wij natuurlijk, zooals de Gereformeerde dogmatiek ze biedt, en wij achten het onjuist en daarom ook ongeoorloofd op deze uitspraken kritiek te oefenen.

...

Maar nu werd daarnaast door de Gereformeerde dogmatiek steeds weer een ander punt naar voren geschoven.

Ook onze Belijdenis kent dat punt zeer nadrukkelijk.

Immers, in Zondag 5 en elders wordt in duidelijke taal betoogd, dat Christus had een volkomen en waarachtige menselijke natuur.

Dat Christus waarachtig mensch was en volkomen mensch was, leert ons de Schrift; en de Schrift doet ons ook verstaan, waarom zulks noodzakelijk was.

Zoozeer zelfs geeft de Schrift duidelijk den grond voor de noodzakelijkheid van de volkomen en waarachtige menselijke natuur aan, dat onze Cate-

geestelijk gestyleerde opleiding aan het gymnasium treedt terug voor een meer materieel geschaakerd onderwijs op de H. B. S.

Zoo geeft ook op het gebied van de schilderkunst het impressionisme den vluchtigen indruk. De realiteit verliest haar vastheid en soliditeit. Zij baadt in een stroom van licht en lost zich op in vluchtige verschijningsvormen, die de schilder op zijn doek omtoovert in kleurvlekken en kleurnuances.

Het wordt alles geschilderde oppervlakkigheid, een zee van kleurvlekken, alleen gebonden door het licht, waarbij alle contouren verdwijnen en zich oplossen en de lijnenperspectief zich vervluchtigt tot luchtperspectief.

Manet in zijn laatste periode en vooral Claude Monet Sisley en Pizarro zijn de groote impressionisten in Frankrijk en bij ons volgen de Haagsche en Larensche school van Israëls en Mauve en de meer forsche Amsterdamsche school van Breitner en den jongen Israëls. Tot deze Amsterdamsche school behoort in dien tijd ook Knap. In deze periode worden zijn stadsgezichten en figuurcomposities ijler en luchtiger. De contouren verdwijnen steeds meer. Het schilderij wordt een eindeloos gewemel van fijnvibrerende kleurvlekken, al verliest hij ook hier niet den bouw en de saamgebondenheid. In deze periode wordt ook zijn palet lichter. In het algemeen kan men dit toeschrijven aan den invloed van het impressionisme, dat tegelijk luministisch is, het zwart van het palet weert en de gele, roode en blauwe tinten laat vibreeren in het volle natuurlijke licht. Maar ook zijn reizen naar Italië zijn hier niet zonder invloed gebleven.

De Italiaansche lucht is ijel en transparant en alles trilt er meer in een bonter en luchtiger kleurengamma in de gouden zon aan den blauwen hemel. Knap schildert er in Venetië, Verona, Rome en vooral in Napels. Uit dezen tijd dagteekenen zijn lijne aquarellen en zijn doeken met de fijne zilverkleurige grijsen.

Als tenslotte in het impressionisme het schilderij zijn stevigheid verloren heeft, tot de uiterste vaporeuze fijnheid is gekomen, kan men in deze richting niet verder. Het blauw, het geel, het rood zijn eindeloos gevarieerd. De lokale kleur heeft zich opgelost in niet meer te onderscheiden valeurs en toonwaarden. Het wordt tenslotte een ijle luchtige damp en bij een verder gaan in deze richting zou de kleurverfijning niet meer zijn waar te nemen en zich in de vaagheid verliezen.

De opvatting van het impressionisme slaat nu om in haar tegendeel.

Ook dit verschijnsel vinden wij overal. In het impressionisme had de mensch zich op de objectiviteit meer passief ingesteld. Zijn geheele wezen was er op uit overal indrukken, vluchtige impressies op te vangen, deze te registreeren en in verband te zien.

In de volgende phase, die van het z.g.n. expressionisme in den ruimsten zin, treedt de mensch meer agressief op. Hij staat niet meer passief, maar actief tegenover de dingen. Lag in het impressionisme het hoofdelement op de objectiviteit, in het expressionisme ligt het accent in het subject, het Ik. Was vroeger de ziel de som van de impressies van de zinnen, nu wil zij niet meer passief voortdrijven op een zee van onbegrensde verten. Zij wil niet meer geknecht zijn door een

chismus in Zondag 5 en 6 wel eens beschuldigd werd van een te logicistisch opgezette redeneering.

Maar dat daar gelaten. Niemand die Gereformerd is, ontkent het feit, dat Christus waarachtig mensch was en dat Hij volkomen mensch was, d.w.z. dat Hij de waarachtige en volkomen menselijke natuur deelachtig was.

Maar nu is het merkwaardig, dat Christus toch niet een menselijk „ik" had.

Bij onzen Heiland was dus wel de volkomen en waarachtige menselijke natuur, maar er was niet een menselijk „ik".

Hiervolgt dus wel, dat het menselijke „ik" niet behoort tot de menselijke natuur. Het is mogelijk, dat de menselijke natuur aangenomen wordt door Christus, zonder dat Hij een menselijk „ik" aannam.

...

De twee feiten, die wij boven bespraken, dat van de waarachtige menselijke natuur en dat van het Goddelijk „Ik" van den Middelaar, moeten uit den aard der zaak in overeenstemming zijn met onze anthropologische beschouwingen, wil men, met den Locus de Homine, het hoofdstuk, dat handelt over den mensch.

Een tegenstrijdigheid tusschen de beschouwingen in den laatste locus en in dien over den Christus zou zoowel op wetenschappelijke als praktische gronden ontoelaatbaar zijn.

Dus moet dan uit het tot dusver gezegde wel volgen, dat het „ik" van den mensch niet inhaerent is in zijn menselijke natuur.

Ware dat toch wel het geval, dan zou onze Heiland niet een volkomen en een waarachtige menselijke natuur hebben aangenomen.

Het moge dan al waar zijn, dat bij ons menschen de openbaring eener menselijke natuur nimmer voorkomt zonder dat zij door een „ik" wordt ge-

doelloos en ongepressionarisch wisseld, van het van wel-schilder de groot-streven of kleine bisme, f derkunst heid, ha teit lege legd en symbool om zoo en bou eigen op positie.

Cézan in kleur hartstoe kubisme me tot bouw en abstracte van Doe van Kan verdwenen klaagt d zien was

Alle o ruimster stelling ger oph

En di van Kna

vooral, lijnenspe

Mocht o oogensch worden, met alle den invl mentalit van zij schen h

Het C van gro vatting heden.

verabso veronac scheppe oog voe in deisc vallen materie te verk heeft o geschap te zien het bijz religie e systeem het gee thestis kosmos

dragen, „ik" be tus eer iets aa

Deze en zoo haar v

Toch het feit de opv sproker gewe

Nu r onze s „ik" ba forme

Nu g dersch voor ee is hel dat Ch aannam

En v soonso myster dan me U word

Wat ook op met ee en dan binnen leven

Het zonder termen gezien, Natu oogenh